

Vladimir Nazor és Oton Zsupancsics halálára

„Lehullanak a csillagok is, ám századokon át, Mint élő fény fut fent még ragyogásuk . . .” — írta a szlovén csillag, Oton Zsupancsics hullásakor, Vladimir Nazor, a horvát nép nagy költője. És — néhány nappal a nagy kortárs halála után, Vladimir Nazor is „útnak indult az éteri téren, és vitte magával ragyogó mennyországát . . .”

Nagy költő búcsúztatta így a nagy költőt. És mégis — mi tudjuk, hogy Oton Zsupancsics és Vladimir Nazor nem vitték magukkal „ragyogó mennyországukat” A szép költői képet cáfolja a még szebb költői valóság: ami bennük „mennyország” volt itt maradt, a miénk maradt s az új országépítők cementkemény fundamentuma maradt. Nazor és Zsupancsics tovább élnek, s „mint élő fény fut fent még ragyogásuk...”

*

Mi, a „Híd” olvasói Nazort jobban ismerjük. A felszabadulás utáni „Híd” gyakran közölt Nazor-verseket és az ifjú tűzben égő harcos ősz költő miénk is. Mert Nazor velünk fiatalodott egyre fiatalodó éveinkben, s hetvenedik életévén túl is, fiatalabb tudott maradni akármelyik fiatalunknál.

Majakovszkinak, a nagy szovjetköltőnek, egy ízben dicsérték (1929-ben) egy 1924-es előadását. „Maga — mondta Majakovszki —, most arról az elmaradt, kicsi Majakovszkiról beszél, aki én 1924-ben voltam. Hígyje el, nem érdemes azzal a kis öreggel foglalkozni! Amit most csinálók és amit holnap fogok csinálni: az igen! Együtt fiatalodom, együtt erősödöm a néppel . . . Hagyja az öregeket!”

Nazor is, ahogy minden igazi nagy költő, együtt fiatalodott előbb a harcban, majd a teremítő lázban ujjászületett népével. Hatvanhét éves volt, amikor „otthagyta az öregeket”, kényelmes életét, a zágrábi villát és — Goran Kovačsics társaságában —, átment a szabad területre, a harcosokhoz, a fiatalokhoz . . . „Túlságosan is szép lenne — mondta akkor Jovan Popovicsnak —, ha megérném a győzelmet és a szabadságot. Annyira szép lenne, hogy nem is lehetséges. Nem is bízom benne. Hanem én — mégis megértem a legszebbet, amit megérhettem . . . és ez az igazság és a boldogság.”

Nazor megérte a győzelmet is, a szabadságot is. Tovább fiatalodott a költő és népével — velünk! — megfogta az eke szarvát a szabad földön:

„ — Barázdába süllyed lábaml Mi sistereg sarkam alatt?
Ereimben erő erjed, és tűz és víz, egyre, egyre
Tovább! Tovább! Velünk magot, újat, szentet,
Ekém, vasekéml

Áss ki minket! Túrj belénk már! Pusztá, ó, és fagyva fekszik —
De alatta tejfolyó van és tüzes sárkányfi szundít.
Ősök ősi palotáit rejti, és méz-odvak ízét.
Földünk fekete.

— Sikolt az ég, a rúd úszik; mély daloknak hangja zümmög.
Forró melleken taposok. Idegeim duzzadoznak.
Remeg a föld, pattan a sír . . . Új nap üdvözöl bennünket,
Ekém, vaském!

*

Nem halt meg a költő. Tudta, érezte Nazor is, hogy nem hal meg
— csak őrségét változtat. S most:

„Én, a végső, halott őrség, hallgatom majd,
mit zúgnak a vizek, s messzi áramlatok
mélyében varjak-e, mik fennen rikoltnak,
vagy hegyről rohanó, merész, új lovasok.

És ha végre hallom, hogy evez hajótok,
és a zászló vígan, régi vígan száll még . . .
Csontjaim csörgetem, köteléket oldok,
s indulok elétek, mint halk, lenge árnyék.”

Vígan, a régi vígan száll zászlónk, s a nagy költő „halk, lenge árnyéka” velünk marad . . .

*

Költő sem álmodhat teljesebb életet. Vladimir Nazor 1876 május 30-án született, Brács-szigetén. Népe akkor még a hosszan tartó hadoklító osztrák imperializmus elnyomását nyögte s a fiatal gimnazista, majd később tanár, szinte beleszületett a horvát nép lendülő szabadságharcaiba.

Természetrájk-tanár volt és örök szerelmese a természetnek. Első versei még gimnazista korában jelentek meg, s a délszláv irodalom háborúelőtti utolsó két évtizedében a legtöbbet ő alkotott, az irodalmi kritika a legtöbbet róla beszélt. Hatása felmérhetetlen. Már 1925-ben megjelentették műveinek gyűjteményes kiadását. Írásai a lírai és elbeszélő-költészet remekei közé számítanak. Leíró verseiben a természet kitűnő szemű meglátója, az egészség és a fizikai erő énekes.

A legnagyobb horvát író volt akkor — a Horvát Akadémia tagja —, amikor a költő — öreg és beteges, csöndes, elvonult élethez szokott —, megérezte, hogy a nép költőjének — népe legjobbjai között a helye. „Nazor megérkezése a harcosok közé, a felszabadító harcokban felszabadult területre, örök időkre példát mutat” — írja róla Jovan Popovics. „Hatvanhetedik életévében, Nazor szoros kapcsolatokat érzett azzal az öntudatos, harcos ifjúsággal, azzal a csodálatos ifjúsággal, amelyet Jugoszlávia Kommunista Pártja nevelt és amely megacélosodott a harcok tűzében. Első versei, amelyeket a harcosok körében írt, vidám, harcos énekek voltak, amelyeket énekelték végig a felszabadító háború folya-

mán és amelyeket ma is énekelnek, mint az ifjúság és az egész nép legkedvesebb énekeit . . ."

*

Életút, amely a hatvanadik éven túl fiatallá, fiatalabbá válik — húszévéssé, ez Vladimir Nazor életútja. Mindazt megélni, amit harcosnak, embernek és különösen költőnek megélni érdemes — és hittel az örök életben, a sohasem hervadó ifjúságban meghalni — élő, szebb életet aligha élhetett.

Vladimir Nazor a Horvát Szábor elnöki tanácsának elnöke volt. Csak a mi forradalmi valóságunk adhatott költőnek, nagy költőnek, forradalmi költőnek ilyen beteljesülést. Vajjon mi lett volna, ha Petőfi Sándor, az a Petőfi, aki — Ady szavaival — „nem alkuszik”, ha Petőfi — az első Magyar Köztársaság elnöke?

És, nyers fordításban, hadd írjuk ide legutolsó verse egyik részletét, hadd írjuk ide az öreg fiatalságban az örök fiatalságért, az örök igazságért harcoló nagy költő néhány legutolsó gondolatát, amelyek — természetszerűleg —, harcosak, fiatalok és maiak voltak és maradnak:

Minket honi kövek táplálnak naggyá,
S eleven nedvünk fűtött, mint a láz,
És sohasem dermesztett holt-merevvé
Viszálykodás-görcs, félelem-fagyás.

A fölgyünk ággal és levéllel gazdag;
És rejti méheink sürgő raját,
S a forrás, amely ott alatta buggyan,
Nem áll, folyik, hisz oly nagy a világ.

Messzire eljut, völgybe, ligetekbe.

•

Zsupancsics Ottót, június másik nagy halottját, jobban elválasztotta fölünk a nyelv, de éppen úgy, mint Nazort, a másik nagyot, közel hozta hozzánk a gondolat.

A szlovén nép nagy költője 1878. január 23-án született. A gimnáziumot Novo-Mesztón és Ljubljánában végezte; egyetemi tanulmányokat Bécsben folytatott. Ő is tanár volt, földrajz-történelemszakos. Diákkorában kezdett írni, a szlovén legnagyobbak, Cankar, Kete, Murno társaságában. Ők voltak a szlovén „nyugatosok”, a „modernek”.

Mint minden nagy költő — Zsupancsics is a nép költője volt, harcos, újat akaró. Hegyes-völgyes, gyönyörű hazáját, ó, mennyire szerette . . .

Tépett árva rongy
porába omolt
gyönyörű szőftesen; az ám!

Titokban fölszedem,
könnyemmel öntözöm,

gondtal szövögetem,
szívem fölé teszem,
lelkem melengetem,
megedzi mosolyom,
vígasztal, úgy óvom,
becézlek, hogy szabad
új fénybe bontsalak:
hazám!

Nyelvújító volt, nagy költő volt — de elsősorban harcos volt! Harcolt az osztrák elnyomatás alatt a délszláv népek első, látszólagos egyesüléséig, de Sándor király nagyszerű lázalmából talán legelsőként kiábrándult és a régi, monarchófaszisza Jugoszláviában elhallgatott — csak fordításokkal jelentkezett néha. Nagy volt azonban, mint műfordító is. Zsupancsics hozta közel szlovén népéhez Shakespeare-t, Dickens-t, France-ot, Voltaire-t, Flaubert-t, Balzacot, Heinét, Goethét, Schillert, Puskind, Stendhalt és a világ más legnagyobbjait.

Népének vágyait és történelmi útját énekelte; megérezte fájdalmait, költői hangot adott legszebb akarásainak. „A népből jöttünk — írta —, vele éreztünk és népünk sorsa érdekelt mindenekfelett. A mai hazai valóságunk ösztönzött arra, hogy gondolkodjunk. Ez a valóság megkövetelte, hogy a komoly és igazán népi és szociális kérdésekkel foglalkozunk. És ezzel érkeztünk a valóságos, kemény honi talajra . . .”

Ezen a hazai talajon, szinte természetes, hogy a legelső között érezte át népi forradalmunk nagy jelentőségét. Betegebb, öregebb volt, mint Nazor; személyében nem vett részt a harcokban — de versei harcoltak, gyújtottak, lelkesítettek.

Mozsalyk orna zeng bele,
ha dalom zendítem.
Visszhangzik a Krimen
s zúg Blegás rengetege;
bontom szélre, bízom szélviharra —
Pohorje árja hadd ragadjal

Vadon és hegy rivallja
hajrás harsonánk:
rajta, pajtás, rajt,
harcos dalomra vágj!
Ósi jogért üvölsünk, ordások —
vészeljük át e gyilkos, zord fagyot.

Lesz még, lesz tavasz,
lesz még pirkadás, —
a farkasraj a gaz
vadászra vadász . . .
Vágj át a Száván, Dráván át, hogy érd —
szemet szemért és fogat fogért!

A szlovén partizánok Zsupancsics verseivel indultak a „gaz vadászt vadászni”, és vele együtt kiáltották: „szemet szemért, fogat fogért!” És visszhangzott Blégás rengetege . . .

1948-ban, hetvenedik születése napjára népünk átnyújtotta a nagy költőnek a legnagyobb kitüntetést: a „Nép Művésze” lett — hiszen az volt úgyis, legelső verseitől.

Halála előtt közvetlenül, fájdalmas erővel, de az alkotó büszkeségével száll szembe rágalmazóinkkal:

Zúrt és zavart ki témaszt körülöttünk?

Ötéves Tervünk épül.

Az idő bennünket igazoll!

Ötéves Tervünk épül.

A válaszuk ez és a bizonyság:

Ötéves Tervünk épül!

*

Vladimir Nazort és Oton Zsupancsicsot egész népünk temette, — emléküket egész népünk megőrzi.

Gál László